

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного податкового університету
Міністерства фінансів України
за спеціальністю 051 Економіка в галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки»
професору кафедри адміністрування податків,
доктору економічних наук, професору
Ізмайлову Ярославу Олексійовичу

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

завідувача кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету, доктора економічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України **Сідельникової Лариси Петрівни** на дисертацію **Савченка Сергія Олександровича** за темою: **«Забезпечення економічних інтересів України інструментами податкового регулювання»**, поданої до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Державного податкового університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Уважне вивчення публікацій і аналіз дисертації Савченка Сергія Олександровича на предмет актуальності її теми, обґрунтованості, достовірності та новизни наукових положень, оцінки змісту і завершеності, значущості для науки і практики, повноти викладу основних результатів у наукових виданнях, дають підстави сформулювати такі висновки.

Актуальність теми дослідження

Одним з найважливіших інструментів реалізації економічних інтересів держави є податки як примусове вилучення частини доходів платників для задоволення суспільних потреб. Це зумовлює розбіжність інтересів приватних суб'єктів, які зацікавлені у збереженні своїх доходів, та державою, яка орієнтована на формування суспільних грошових фондів. При цьому зміст державних інтересів є ширшим за наповненість таких фондів, а метод збору

коштів до бюджетів різних рівнів є лише інструментом для задоволення інших суспільних потреб. Неспівпадіння будь-яких інтересів потребує пошуку міри задоволення кожного з нетотожних інтересів, і цю функцію в змозі виконати держава як інститут легітимної монопольної примусової сили в суспільстві. Знаходження компромісу між суспільними і приватними інтересами є вигідним як для платників податків, так і для держави. І навпаки, неврахування інтересів певних суб'єктів або груп в податковій сфері здатне дестабілізувати економіку, дисбалансувати інтереси, сприяти зростанню напруженості в суспільстві.

Таким чином, забезпечення економічних інтересів держави у податковій сфері є ключовим елементом для побудови ефективної та справедливої податкової системи, створення умов фінансової збалансованості держави й розвитку приватної ініціативи платників податків, що, своєю чергою, сприяє зростанню матеріальної бази суспільства і, зрештою, формує основу суспільного добробуту. Це характеризує тему дисертації Савченка С.О. як актуальну, спрямовану на дослідження механізмів ефективної реалізації та узгодження суперечливих економічних інтересів, а також з'ясування чинників, які стимулюють державу використовувати владу в загальнонаціональних цілях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Державного податкового університету за темою: «Підприємництво в епоху глобальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку» (номер державної реєстрації 0119U000718), в якій обґрунтовано ключову роль принципу справедливості у фіскальному меню часів воєнного стану, а також надано пропозиції щодо напрямів реформування оподаткування в Україні, які можуть поліпшити сприйняття податкової системи України як справедливої.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірності і новизни

Представлена дисертація є цілісним і завершеним дослідженням. Її зміст

та структура виважені та логічно побудовані, вони дозволяють обґрунтувати теоретико-методологічні засади і розробити практичні рекомендації щодо удосконалення використання апарату інструментів податкового регулювання у процесі реалізації економічних інтересів держави Україна.

Авторський підхід до досягнення визначеної мети дисертації реалізовано через з'ясування специфіки змістовного наповнення поняття «економічні інтереси»; виокремлення особливостей теоретичного базису формування системи забезпечення економічних інтересів в історичному контексті; ідентифікацію й систематизацію структурно-функціональних особливостей системи економічних інтересів як потужної концептуальної лінзи для дослідження чинників та інституцій впливу на формування економічної політики; виокремлення і систематизації інструментальних засобів реалізації економічних інтересів держави в сфері податкових відносин; аналіз динаміки і потенціалу податкових надходжень в Україні в межах просторово-структурного аналізу; з'ясування можливих напрямів застосування альтернативних способів узгодження економічних інтересів у системі; надання пропозицій щодо модернізації податкового адміністрування в Україні з урахуванням процесу цифровізації.

Обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації положень, висновків і пропозицій ґрунтуються на використанні загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання й підтверджуються 12 публікаціями здобувача, в яких відображено основні наукові результати, а саме: 3 наукові статті у фахових виданнях категорії «Б» та 9 праць апробаційного характеру у збірниках матеріалів конференцій, а також доповідями на наукових конференціях національного та міжнародного рівня. Теоретичну основу дослідження складає критичний аналіз широкого переліку іноземних та вітчизняних фундаментальних праць з теорії економічних інтересів, форм та механізмів їх узгодження. За допомогою структурно-понятійного, компаративістського аналізу, синтезу, узагальнення і систематизації визначено сутність і класифікацію інструментів податкового регулювання економіки; порівняльного, логічного та системного методів, індукції, дедукції,

статистичного і графічного аналізу – досліджено динаміку та структуру податкових надходжень в Україні; методів аналогії та екстраполяції – розроблені пропозиції щодо вдосконалення системи забезпечення економічних інтересів України засобами податкового регулювання.

Чітка постановка мети та наукових завдань роботи дозволили автору достатньо зрозуміло на засадах комплексного аналізу різних теоретико-методологічних підходів викласти власне бачення змістовної сутності економічних інтересів; обґрунтувати, що інтереси є одним з визначальних явищ у житті суспільства, з яким безпосередньо пов'язані повсякденні економічні рішення, а також різні форми суспільно-економічної активності; виявити особливості включення інтересів до макроекономічного аналізу, що дозволило через їх пояснювальну силу висвітлити питання ефективності використання апарату інструментів податкового регулювання; виявити особливості інтересів і податкових інструментів, а також факторів, що визначають формування економічної політики в цілому і податкової зокрема.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, стали логічним завершенням проведеного С. Савченком наукового пошуку розв'язання проблем згідно із завданнями та поставленою метою дослідження. Його результати мають теоретичну цінність і практичне значення у частині формування теоретико-методологічних засад дослідження сутності, видів та застосування інструментів податкового регулювання економіки, виокремлення різних груп інструментів податкового регулювання і, накладаючи ракурс осмислення інтересів на регуляторні характеристики, формування практичних рекомендацій щодо запровадження прогресивного оподаткування податком на доходи фізичних осіб, оподаткування багатих, спрощення податкових інструментів, цифровізації при удосконаленні податкового адміністрування в Україні, застосування поведінкових механізмів.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає у розширенні теоретичних і науково-практичних складових проблеми виявлення резервів податкового регулювання з позиції узгодження суперечності груп інтересів та

забезпечення загальнонаціональних економічних інтересів України, зокрема, у частині: виокремлення та наукового обґрунтування дефініції «економічні інтереси», їх економічної природи з урахуванням притаманних різним суспільним угрупованням у складі держави власної траєкторії соціально-економічного розвитку, дослідження механізмів ефективної реалізації та узгодження неспівпадаючих економічних інтересів; з'ясування того, як інструменти податкового регулювання можуть здійснити свій внесок у реалізацію глибинних економічних інтересів країни з урахуванням необхідності захисту й приватних інтересів платників податків.

До найбільш вагомих, на нашу думку, нових наукових результатів дисертаційного дослідження можна віднести такі:

- поглиблення теоретичних підходів до пояснення стратегічного вектору змін в справі забезпечення економічних інтересів держави інструментами податкового регулювання. В рамках запропонованого удосконалення було здійснено теоретичне обґрунтування важливості забезпечення пріоритетності принципу справедливості в умовах воєнного стану в теорії оподаткування (с. 106-116). У практичному плані це дає можливість у перспективі забезпечити широку суспільну консолідацію, яка забезпечить ресурси для ведення бойових дій і ефективну повоєнну реконструкцію економіки;

- удосконалення методичного підґрунтя для оцінювання цифровізації податкового адміністрування на основі формування типології бар'єрів цифрової трансформації податкової системи України, яка комплексно охоплює інституційні, регуляторні, технологічні, організаційно-культурні, фінансові, комунікаційні та кібербезпекові чинники (с. 149-153). Пропоновані зміни методичних засад дозволяють достатньо системно та багаторівнево аналізувати вузькі місця трансформації податкового адміністрування й пов'язувати їх із необхідністю переходу до гнучкої сервісної моделі, орієнтованої на дані, довіру, інновації та взаємодію з платниками податків;

- обґрунтування перспективних напрямів удосконалення системи забезпечення економічних інтересів України. Для цього в дисертації автором

виявлено та структуровано ключові рушійні сили модернізації інструментів податкового регулювання. Структурними елементами цієї системи визначальних рушіїв встановлено пріоритетність цифровізації в сфері адміністрування оподаткування (с. 138-150), застосування поведінкових механізмів при формуванні дизайну податкових механізмів (с. 160-166), а також спрощення податкових інструментів (с. 123-124);

- внесок здобувача в оцінювання ефективності цифрових інструментів податкового адміністрування (с. 149-155), для чого автор побудував спрощену багатофакторну модель, яка інтегрує як внутрішню адміністративну ефективність, так і зовнішній ефект для платників податків та економіки в цілому. Такий підхід, з одного боку, забезпечує можливість здійснення емпіричного моніторингу результатів цифровізації, а з іншого, дозволяє порівнювати ефекти впроваджених цифрових рішень між регіонами, часовими періодами та окремими сервісами.

Значущість дослідження для науки і практики, шляхи використання його результатів

Отримані автором наукові результати можуть бути використані у декількох важливих сферах: по-перше, у державному управлінні, а саме: у сфері податкового регулювання; по-друге, в освітньому процесі – під час підготовки фахівців у галузі економіки та оподаткування; по-третє, результати дисертації можуть слугувати теоретичною і аналітичною основою для наукової діяльності при аналізі та прогнозуванні податкових надходжень.

Проведене в дисертації дослідження теоретичних та прикладних аспектів використання апарату інструментів податкового регулювання у процесі реалізації економічних інтересів держави Україна є показовим не лише з точки зору його змісту, застосовуваних методів, наукової новизни, а й конкретних рекомендацій, які впроваджено в діяльність незалежної неурядової організації, яка здійснює дослідження у сфері економіки та фінансів, GROWFORD Institute (довідка № 30/09-01 від 30.09.2024 р.), а також використано в навчальному

процесі Державного податкового університету при викладанні дисципліни «Податкова політика держави» (довідка від 28.02.2025 р.).

**Оцінка змісту та завершеності дисертації, її відповідності
паспорту спеціальності та встановленим вимогам щодо оформлення**

Тема дисертації, її зміст та одержані результати відповідають спеціальності 051 Економіка. Назва дисертації адекватно відображає її зміст, кореспондується із об'єктом, предметом та метою дослідження.

Досягненню мети сприяє послідовне розв'язання логічно несуперечливих проміжних завдань. Зміст та внутрішня єдність цих завдань адекватно відображені у структурі дисертації. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків. Висновки за окремими розділами та загалом по дисертації тісно корелюють із викладеним матеріалом і відображають концептуальну сутність та новизну дисертації.

**Повнота викладу положень у наукових публікаціях,
зарахованих за темою дисертації**

Основні положення та результати дисертації викладено у 12 публікаціях, де відображено основні наукові результати, з яких 9 праць апробаційного характеру у збірниках матеріалів конференцій, які розкривають результати дослідження, що виносяться на захист, та 3 наукові статті у наукових фахових виданнях України, віднесених до категорії «Б». Загальний обсяг опублікованих праць становить 4,36 друк. арк., з яких автору належить 3,47 друк. арк. Опубліковані праці повною мірою розкривають зміст дослідження.

Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Під час вивчення змісту дисертації та наукових праць здобувача фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Текст дисертації демонструє відсутність академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації. Використання ідей, суджень, цитування інших авторів супроводжуються

посиланнями на їхні праці.

Зауваження та дискусійні положення дисертації

Позитивно оцінюючи дисертацію, слід, на нашу думку, звернути увагу на окремі зауваження, які переважно є дискусійними, а відтак потребують пояснень чи додаткової аргументації під час захисту. Зокрема:

1. У п. 1.1 автор цілком справедливо пише про існування трьох методологічних підходів до дослідження суспільно-економічних явищ і процесів: об'єктивного, суб'єктивного та комбінованого (с. 41-43). Проте надалі в дисертації прямо не вказується на використання хоча б одного з них чи усіх комплексно. Відтак, виникає питання доцільності введення до тексту дисертації цього спектру методологічних інструментів сучасної науки, спрямованих на розкриття сутності суспільно-економічних явищ.

2. Досліджуючи в п. 1.2 еволюцію наукових уявлень про сутність економічних інтересів, автор, характеризуючи маржиналізм як теоретичну конструкцію, в центрі якої перебуває економічний суб'єкт з його потребами, а відтак, і інтересами, цілком доречно звертає увагу на те, що «даний напрям економічної думки у найзагальнішому плані включає три основні гілки: австрійську, англійську та лозаннську школи» (с. 60). Проте далі в роботі ці напрями не характеризуються і їхні особливості не уточнюються.

3. В дисертації автором проведено ґрунтовний аналіз формування ефективного податкового інструментарію, здатного забезпечити успішну реалізацію національних економічних інтересів. Разом з тим, на нашу думку, адекватне врахування специфіки вітчизняного економічного простору, а саме: наявності в бюджетній системі України бюджетів різних рівнів – державного та місцевих – передбачає доцільність дослідження системи забезпечення економічних інтересів України в розрізі центрального і місцевого рівнів державної влади. При цьому очевидно, що забезпечення економічних інтересів держави на різних рівнях за допомогою податкового інструментарію відкриває широке додаткове поле для дослідження: урахування інтересів кожного рівня

влади в структурі інтересів держави; критична оцінка чинного законодавчого закріплення повноважень; аналіз динаміки податкових надходжень до бюджетів різних рівнів та масштабів розщеплення податкових надходжень між рівнями бюджетної системи тощо. Попри неможливість охопити увесь широкий спектр питань, пов'язаних із забезпеченням економічних інтересів України інструментами податкового регулювання в межах одного дисертаційного дослідження, вважаємо, разом з тим, що робота значно б виграла, якби здобувач долучив до теоретичного базису своєї дисертації дослідницьку панель щодо структури податкових потоків між рівнями бюджетної системи.

4. У роботі автором сформульовано тезу про провідну роль ідей у процесі формування публічної політики (с. 65, 66-67, 69-70). Зокрема, стверджується, що саме ідеї, а не матеріальні інтереси, є рушієм реформ. Вважаємо, що це положення потребує додаткового обґрунтування, оскільки в теорії публічного вибору й інституціональній економіці переважає думка, що ідеї виступають інструментом легітимації інтересів, але не заміщають їх.

5. Частина наведених у роботі термінів (наприклад, «суспільні інтереси», «публічні інтереси», «національні інтереси») інтерпретуються автором на основі об'єднаної концепції, яка не завжди відповідає загальновживаним дефініціям у юридичній, економічній та політологічній літературі. На нашу думку, це може призвести до труднощів у нормативно-прикладному тлумаченні результатів дослідження.

Загалом зазначені зауваження і дискусійні моменти не знижують теоретичної та практичної цінності результатів дисертаційної роботи і не впливають на загальну позитивну її оцінку.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Савченка С.О. на тему «Забезпечення економічних інтересів України інструментами податкового регулювання» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке виконане на актуальну тему. Робота містить вагомі теоретичні та практичні результати, які в сукупності виконують

конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Зокрема, у дисертації поглиблено теоретичні підходи до розуміння суперечливої природи системи економічних інтересів у сфері оподаткування; обґрунтовано необхідність в справі забезпечення економічних інтересів держави інструментами податкового регулювання надати пріоритет принципу справедливості; виявлено та структуровано ключові рушійні сили модернізації інструментів податкового регулювання: цифровізація в сфері адміністрування оподаткування, застосування поведінкових механізмів при формуванні дизайну податкових механізмів, спрощення податкових інструментів.

Проведене дослідження забезпечило досягнення поставленої мети та завдань, а апробація і використання результатів дослідження підтвердили їхню достовірність та обґрунтованість.

У цілому дисертаційне дослідження за актуальністю, змістом, рівнем наукової новизни та практичною значущістю, повнотою висвітлення результатів в наукових публікаціях та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а його автор – Савченко Сергій Олександрович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонського національного
технічного університету

Лариса СІДЕЛЬНИКОВА